Apoštolská tradice 2

70.

O biskupech

L

2. Biskupem[2] budiž ustanoven ten, koho zvolil veškerý lid.

A když bude jmenován a bude se všem líbit, ať se v den Páně shromáždí lid spolu s presbytery a přítomnými biskupy.[4]

Souhlasí-li s tím všichni, ať na něj vloží ruce a presbyterium ať v tichosti stojí poblíž.

A všichni zůstanou potichu a ve svém srdci se budou modlit o sestoupení Ducha.

S(AE)[1]

Na biskupa budou vloženy ruce[3] podle slova, které jsme pronesli výše. Bude zvolen veškerým lidem a bude bezúhonný. FC 1, 214 ↑1 Tim 3, 2

Když byl jmenován a líbí se jim, veškerý lid, presbyteři a jáhni se shromáždí v den Páně,

a to se souhlasem všech biskupů, kteří na něj vložili ruce. Presbyteři budou stát, všichni budou mlčet FC 216 ↑Nm 27, 18 ↑Nm 27, 23

a budou se ve svém srdci modlit, aby na něj sestoupil Duch svatý.

[117] Zmiňme existenci několika jazykových verzí, které na následujících stránkách překládáme: *L* označuje latinský překlad na palimpsestu *Veronese* LV (53), pocházející zřejmě z 5. století. *S* označuje sahidský překlad *TA* nalezený na rukopisu z roku 1006, *A* arabský v rkp. *Vatic. ar.* 149, *E* etiopský, jehož nejstarší překlad je dochován v rkp. *Borgiaaeth.* 2 z 15. století. *Epitomé (Ep)* označuje výtah úryvků z VIII. knihy *Apoštolských konstitucí*, které citují řeckou verzi *TA*; *Apoštolské konstituce* pocházejí zřejmě ze Sýrie z let 375–380. Pro přehled bádání ohledně *TA* doporučuji především P. Bradshaw et al., *The Apostolic Tradition. A Commentary*, Minneapolis: Fortress Press, 2002, 1–17. Překlad sleduje kritický text obsažený v FC 1, který do značné míry přejímá Botteho rekonstrukci v SC 11bis.

[118] Řec. ἐπίσκοπος.

[119] *Epitome* uvádí χειροτονεῖσθαι, tj. vkládat ruce, lat. *ordinetur* označuje „vřazení" do sboru biskupů. K pojmům viz C. Vogel, *Chirotonie et Chirothésie. Importance et relativité du geste de l'imposition des mains dans la collation des orders*, in *Irénikon* 45 (1972), 7–21, 207–238.

[120] Volbu ze strany společenství místní církve a ustanovení biskupa v rámci nedělní bohoslužby dosvědčuje již *Did.* 15 a *1Clem* 44, 5 [**9**; **11**] a zřejmě se jedná o převládající praxi po několik prvních staletí církve, srov. Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 28.

Pak[5] jeden z přítomných biskupů – poté, co jej o to všichni požádají – na toho, kdo je ustanovován biskupem, vloží ruku a modlí se takto:

Jednoho z přítomných biskupů všichni požádají, aby vložil své ruce na toho, který se má stát biskupem, a on se nad ním modlí.[6]

71. *Apoštolská tradice 3*

Modlitba biskupského svěcení

L

a

FC 1, 216
↑2 Kor 1, 3

↑Žl 112, 5n

↑Dn 13, 42

3. Bože a Otče našeho Pána Ježíše Krista,[8] Otče milosrdenství a Bože veškeré útěchy, ty, který přebýváš na výsostech a shlížíš na ponížené, ty víš o všem dříve, než to nastane,

Ep 4, 1–4[7]

Bože a Otče našeho Pána Ježíše Krista, Otče milosrdenství a Bože veškeré útěchy, ty, který přebýváš na výsostech a shlížíš na ponížené, ty víš o všem dříve, než to nastane,

[121] Dix, *Apostolic Tradition*, 3, pozn. 5 se domnívá, že řecká předloha latinského znění *ex quibus* zněla ἐκτούτων, Botte, *Tradition* 7 pozn. 1 z ἀφ᾽ὧν; oba se shodují, že význam slov je časový, proto překládám „pak". Bradshaw, *The Apostolic Tradition*, 29 se domnívá, že výraz spojuje dvojí nařízení původně obsažená v různých sbírkách legislativních textů.

[122] Ostatní starověké liturgické prameny hovoří o jediném vkládání rukou, zde nacházíme dvě. Někteří odborníci se domnívají, že druhé vkládání rukou je jen pokračováním prvního, jiní hovoří o praxi, která později zanikla. Někteří se dokonce domnívají, že jedno vkládání mělo být na znamení souhlasu s volbou (případně na znamení přijetí do kolegia biskupů), druhé pak mohlo být spojeno s modlitbou o Ducha svatého (srov. Bradshaw, *The Apostolic Tradition*, 28–29). Místo však vzhledem k rozdílnosti verzí nenabízí definitivní řešení této otázky.

[123] Je možné, že latinský text uchovává na některých místech znění bližší původnímu textu; srov. E. C. Ratcliff, *Apostolic Tradition: Questions concerning the Appointment of the Bishop*, Berlin: Akademie-Verlag, 1988, 270, pozn. 15; srov. též Ch. Markschies, „Wer schrieb die sogenannte Traditio Apostolica? Neue Beobachtungen und Hypothesen zu einer kaum lösbaren Frage aus der altkirchen Literaturgeschichte", in W. Kinzig – Ch. Markschies – M. Vinzent, *Tauffragen und Bekenntnis: Studien zur sogenannten „Traditio Apostolica", zu den „Interrogationes de fide" und zum „Römischen Glaubensbekenntnis"*, Berlin: De Gruyter, 2010, 1–74.

[124] Někteří badatelé upozornili na paralely modlitby s *1Clem*, avšak Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 33, několik shod v pojmech mezi *1Clem* a *TA* nepovažuje za jasnou indicii, že by *1Clem* byla pramenem pro *TA*.

ty slovem své milosti dáváš církvi pravidla.[9] Od počátku sis vyvolil Abrahámův národ spravedlivých. Ustanovoval jsi vladaře i kněze a svou svatyni jsi neponechal bez bohoslužby. Tobě se od počátku světa zalíbilo být dáván[10] v těch, které sis vyvolil.

Nyní vylij onu sílu, která pochází z tebe, vůdčího Ducha,[11] kterého jsi dal svému milovanému Synovi, Ježíši Kristu, kterého jsi dal svatým apoštolům, kteří[12] založili po všech

b

a slovem své milosti dáváš církvi pravidla. Od počátku sis vyvolil Abrahámův národ spravedlivých. Ustanovoval jsi vladaře i kněze a svou svatyni jsi neponechal bez bohoslužby. Tobě se od založení světa zalíbilo být oslavován v těch, které sis vyvolil.

↑Zj 20, 32

FC 218

↑Ef 1, 4–6

c

Nyní vylij onu sílu, která pochází z tebe, vůdčího Ducha, kterého jsi dal svému milovanému Dítěti,[13] Ježíši Kristu, jehož jsi dal svým svatým apoštolům, kteří po všech místech

↑Žl 50, 14 O′

---

[125] Význam řec. ὅρους, *horús* a lat. *termina* je na tomto místě předmětem debaty: slovo v řečtině označuje okraj, mez, limit, ale také definici, pravidlo, kánon, normu. B. Botte, SC 11bis, 7 pozn. 3 se domnívá, že řecký pojem odkazoval na pravidla kultu starozákonních kněží a v latině se jedná o chybný překlad. G. Kretschmar, *Die Ordination im frühen Christentum*, in *FZThPh* 22 (1975), 44 má za to, že se jedná o vymezení jednotlivých církevních služeb; Brent, *Hippolytus*, 303–304 se domnívá, že se jedná o narážku na sbírky církevních kánonů a ustanovení. Spolu s Bradshawem, *Apostolic Tradition*, 35 a J. Lécuyerem, *Épiscopat et Presbytérat dans les Écrits d'Hippolyte de Rome*, in *RSR* 41 (1953), 31–32, se kloním k názoru, že termín odkazuje na řád, který Bůh dává svému stvoření v celém průběhu dějin spásy. Novozákonní ustanovení je zároveň naplněním starozákonních řádů a institucí.

[126] Lat. *dare* zde může být překladem porušeného řeckého textu, z něhož latinský překladatel vycházel a v němž četl δοθῆναι, *dothénai* (dáván) namísto δοξασθῆναι, *doxasthénai* (oslavován), řecký text *Ep* tu je zřejmě původní.

[127] Tj. Ducha, který má biskupa vést, druhotně i toho, který pomáhá vést druhé, srov. B. Botte, *Spiritus Principalis (Formule de l'Ordination Épiscopale)*, in *Notitiae* 10 (1974), 410–411. Podle Ireneje, *AH* III 17, 2 (SC 211, 330–332) byl tento Duch dán apoštolům.

[128] Kristus i apoštolové dostávají téhož Ducha, kterého se dostává modlitbou i novému biskupovi. Na rozdíl od pozdějšího pojetí tedy světitel nepředává dar Ducha svatého, kterého se dostalo jemu samému, ale svolává Ducha svatého jako takového – jedná se o čerstvé Boží vylití Ducha na kandidáta. Srov. G. Dix, *The Ministry in the Early Church*, in K. E. Kirk (ed.), *The Apostolic Ministry*, London: Hodder & Stoughton, 1946, 290; Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 35.

[129] Existuje rozsáhlá debata, zda původní text zde uvádí jako christologický titul „Dítě" či „Služebník" (ř. παῖς, *pais*), nebo „Syn (lat. *filius*); označením „Dítě" podle některých (Botte, Idx, Frere) měl redaktor údajně nahradit původní „Syn" kvůli možnému podezření ze subordinacionismu, jiní (Segelberg, Walls) naopak uvá-

místech církev jako tvé posvěcení k neutuchající slávě a chvále tvého jména.

d Otče, ty znáš srdce,[15] uděl tomuto svému služebníkovi, kterého sis vyvolil k biskupské službě, aby pásl tvé svaté stádo,[16] vykonával před tebou úřad velekněze[17] bez poskvrny, sloužil dnem i nocí, neustále prosil

založili církev jako tvé posvěcení[14] k neutuchající slávě a chvále tvého jména.

Ty, který znáš všechna srdce, dej tomuto svému služebníkovi, kterého sis vyvolil k biskupské službě, aby před tebou vykonával úřad velekněze bez poskvrny, sloužil[18] ti dnem i nocí, neustále vyprošoval před tvou tváří sli-

↑Sk 1, 24
↑Iz 42? 1
↑Ez 34, 11–16
↑Zj 20, 28
↑1 Pt 5, 2n
↑1 Sol 2, 9

dějí, že „Syn" je pozdější varianta použitá latinským překladatelem majícím sympatie k ariánství (srov. Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 32). Domnívám se, že tu netřeba hledat doktrinální vysvětlení, neboťv prvních staletích církve existovalo více christologických titulů, které pozdější autoři přestali pod vlivem věroučných formulací užívat, což je příklad i titulu παῖς, lat. *puer*. Otázku původního textu tu však lze při současném stavu dochovaných rukopisů jen stěží zodpovědět. Kvůli zdůraznění rozdílu oproti *filius* (Syn) překládám παῖς/*puer* jako „Dítě".

[130] Případně „jako tvou svatyni". Etiopská verze dodává „skrze pluh tvého kříže", R. H. Connolly, *The So-called Egyptian Church Order and Derived Documents*, Cambridge: Cambridge UP, 1916, 24 se domnívá, že se jedná o původní text vypuštěný později v ostatních verzích, avšak Dix, *Apostolic Tradition*,86 se vzhledem k četnosti motivu v etiopské literatuře domnívá, že se jedná o interpolaci.

[131] Panuje shoda, že latinské znění (přítomné i v etiopské verzi a *Testamentum Domini*) je původní, řecký text *Epitomé* rekonstruuje podle Sk 1, 24. Srov. Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 33.

[132] Latinské znění podporuje etiopská verze, *Testamentum Domini* a *Constitutiones Apostolicae*, v *Ep* text ale vypadl.

[133] A. Brent, *Hippolytus and the Roman Church in the Third Century. Communities in Tension before the Emergence of a Monarch Bishop*, Leiden: Brill, 1995, 302 uvádí, že označení biskupa jako velekněze na tomto místě je unikátním příkladem nejstaršího stadia posvátné a hierarchické terminologie v křesťanské literatuře. Nejstarší křesťanské texty, uváděné i v této sbírce, např. *Did.* 13 [**7**], *1Clem* 36; 40–44 [**10**–**11**]; Tertulián, *De baptismo* 17, 1 [**62**] a další však ukazují, že paralely mezi církevními službami a árónským kněžstvím existovaly již na přelomu 1. a 2. století. Římská konsekrační modlitba na biskupa, dosvědčená v 7. století, ovšem zůstává mezi starověkými konsekračními modlitbami jediná, kde nalezneme tematiku velekněžství v takto ústředním postavení spojenou s episkopátem. Srov. P. Bradshaw, *Ordinations*, in G. J. Cuming (ed.), *Essays on Hippolytus*, Nottingham: Grove, 1978, 54.

[134] Ř. λειτουργοῦντα, *leitúrgúnta*, tj. jedná se o službu liturgického charakteru.

o slitování tvou tvář a obětoval ti dary tvé svaté církve.[19]

V duchu velekněžství[21] mu uděl moc odpouštět hříchy podle tvého pověření, rozdělovat služby podle tvého příkazu a také rozvazovat všechna pouta podle moci, kterou jsi dal apoštolům.[22] Ať se ti líbí mírností a čistým srdcem a obětuje ti sladkou vůni

skrze tvé Dítě Ježíše Krista, skrze[24] něhož ti buď chvála a moc a čest, Otče a Synu s Duchem svatým,[25] jak nyní, tak na věky věků.[26] Amen."

tování a obětoval ti dary tvé svaté církve.[20]

e Uděl mu z velekněžského ducha moc odpouštět hříchy podle tvého přikázání, rozdělovat služby[23] podle tvého ustanovení a také rozvazovat všechna pouta podle moci, kterou jsi dal apoštolům. Ať se ti líbí mírností a čistým srdcem a obětuje ti líbeznou vůni

skrze tvé Dítě Ježíše Krista, našeho Pána, společně s nímž ti buď sláva, moc, čest, s Duchem svatým, nyní i navždy i na věky věků. Amen."

↑Jan 20, 23

↑Mt 16, 19
↑Mt 18, 18
↑Iz 58, 6

↑2 Tim 2, 25
↑2 Tim 1, 3
↑Ef 5, 2
↑Ex 29, 18

---

[135] Výčet jednotlivých úkolů biskupa na tomto místě je také v kontextu nejstarších konsekračních modliteb unikátní. Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 34 se domnívá, že tento charakter konsekrační modlitby v *TA* svědčí o nelehkém období pro vykonávání služby biskupa, kdy jeho autorita byla v místních společenstvích zpochybňována.

[136] Srov. *1Clem* 44, 4 [**11e**].

[137] Lécuyer, *Épiscopat*, 30–50 uvádí, že „duch velekněžství" (ř. πνεῦμα ἀρχιερετικόν, *pneuma archieretikon*) označuje téhož Ducha svatého jako „vůdčí duch" (ř. πνεῦμα ἡγεμονικόν, *pneuma hégemonikon*).

[138] Volba kandidáta není tedy pouze věcí společenství; svou autoritu dostává od Boha.

[139] Ř. κλῆρους, *klérus*, lat. *sortes* může označovat losy, či úděly; ve starověku bylo někde (např. v Aténách) zvykem provádět volbu do úřadů pomocí losování. V církevním prostředí pak κλῆρος, *kléros*, označuje služebníky církve, klérus, oproti lidu, tj. laikům. Místu lze rozumět i ve smyslu „rozdělování služeb", srov. i konsekrační modlitbu biskupa v Římském pontifikálu.

[140] Latinské čtení (*per quem*) je podpořeno ostatními svědky a je zřejmě původní, *Ep* má „společně s nímž" (μεθ' οὗ, *meth' hú*); Dix, *Apostolic Tradition* 6 se domnívá, že k této změně došlo z doktrinálních důvodů, totiž kvůli podezření ze subordinacionismu.

[141] Etiopský text dodává „v své svaté církvi", Botte, SC 11bis, 9 pozn. 4 se domnívá, že tato verze uchovala původní znění, které je na všech místech *TA* v *Ep* vynecháno.

[142] TA užívá starobylé doxologie, kterou nalezneme již v Řím 16, 27 a jinde v pavlovských listech a která se opírá o Ježíše jako o prostředníka. Srov. J. A. Jungmann, *Die Doxologien in der Kirchenordnung Hippolyts*, *ZKTh* 86 (1964), 326.

72. *Apoštolská tradice 4*

Eucharistie slavená novým biskupem

	L	S(AE)
a FC 1, 220	**4**. Když byl učiněn biskupem, ať mu všichni rty nabídnou pokoj[27] a pozdraví jej,[28] neboť byl učiněn toho hodným.[29]	Když bude učiněn biskupem, všichni ať mu předají pokoj svými rty a pozdraví jej.
FC 222	Jáhni ať mu přinesou obětní dary,[30] on na ně společně s veškerým presbyteriem vloží ruce[31] a vzdává díky:	Jáhni pak ať k němu přinesou oběť. On vztáhne svou ruku nad obětní dar. Společně s presbyteriem ať vzdává díky:
b	„Pán s vámi!“ A všichni ať řeknou: „I s tvým duchem!“[32]	„Pán s vámi se všemi!“[34] A veškerý lid říká: „S tvým duchem!“
	„Vzhůru srdce!“ „Máme je (obrácena) k Pánu.“[33]	Říká: „Vzhůru s vaším srdcem!“ A lid říká: „Pozdvihněme je k Pánu!“

[143] Lat. *os pacis* nenacházíme jinde, ale východní verze obsahují taktéž aluzi na rty.

[144] Rituální políbení pokoje, charakteristické pro křesťany, pochází zřejmě již z novozákonních dob. Nalezneme je u Justina, Athenagory, Tertulliána, Klementa Alexandrijského i Órigena. Srov. Bradshaw, *Ordinations*, 34–36.

[145] Zvolání: „Vhodný“ tvoří dodnes součást některých ritů svěcení, ať už na jejich začátku, nebo na konci. Text zde nicméně uvádí, že hodným se kandidát nestává volbou, ale až konsekrací: srov. W. Geerlings, FC 1, 221, pozn. 15.

[146] B. Botte, SC 11bis, 11, pozn. 7 se domnívá, že plurál v latinském textu je chyba kopisty, kterou potvrzují jak jiné latinské verze, tak především následné užití zájmena v singuláru. Srov. též *TA* 21: přinášení darů byla „poslední“ služba jáhnů při slavení eucharistie, *Didascalia apostolorum* II 57 stanovují, že se v dalším průběhu bohoslužby mají jáhni účastnit společně s lidem.

[147] Tuto praxi z jiných antických pramenů neznáme, a domnívám se, že by bylo unáhlené z textu dovozovat, že se nutně jedná o společnou koncelebraci biskupa s kněžími.

[148] Úvodní část dialogu je dosvědčena až ve 4. století a je spíše charakteristická pro západní rity; východní rity variují 2 Kor 13, 13. Srov. Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 43. Stejný pozdrav nalezneme i v *TA* 21.

[149] Lat. stejně jako v římské liturgii zde má *habemus ad Dominum*, které označuje směřování či obrácení směrem k Pánu, nikoli již dosažený stav. Nejstarší svědectví o druhé části dialogu nalezneme v Cypriánově *Dom. orat.* 31 (SCAR 6/2, 100–102).

[150] „Se všemi“ je charakteristické pro egyptské verze pozdravu, vycházejícího zřejmě z původního „Pokoj vám/s vámi/všemi.“ Srov. R. Taft, *The Dialogue before the Anaphora in the Byzantine Eucharistic Liturgy (I)*, in *OrChrP* 52 (1986), 229–324.

„Vzdávejme díky Pánu!“

„Je to důstojné a spravedlivé.“[35]

A pak ať pokračuje takto:

„Vzdávejme díky Pánu!“

A veškerý lid říká:

„Důstojné a spravedlivé!“

A ať se již modlí tímto způsobem a následující slova pronáší podle řádu svaté oběti.[36]

L

„Bože, vzdáváme ti díky skrze tvé milované Dítě Ježíše Krista, jehož jsi nám v posledních časech poslal jako Spasitele, Vykupitele a Anděla tvé vůle.

On je tvé neoddělitelné Slovo, skrze něž jsi vše stvořil, a shledal jsi, že je to dobré.

Poslals jej z nebe do panenského lůna, počat v lůně se vtělil a ukázal jako tvůj Syn, narozený z Ducha svatého a z panny.[38]

E

„Bože, vzdáváme ti díky skrze tvého milovaného Syna Ježíše Krista, jehož jsi nám v posledních časech poslal jako Spasitele, Vykupitele a Posla tvé rady.

On je Slovo, které je z tebe, v němž jsi učinil vše svou vůlí.[37]

Poslals jej z nebe do panenského lůna, stal se tělem a byl nesen v lůně. A tvůj Syn byl ukázán Duchem svatým, FC 224

[151] Poslední část dialogu dosvědčují např. Hippolyt, *Comm. Dn* 2, 29; 3, 4 (SC 13, 172–174. 198–202); *Didasc.* VI 14, 11 (ed. Funk 337). Podobnou výzvu nacházíme v antických, židovských i pohanských pramenech. Srov. R. Taft, *The Dialogue before the Anaphora in the Byzantine Eucharistic Liturgy (III)*, in *OrChrP* 55 (1989), 69–70.

[152] Někteří se domnívají, že text eucharistické modlitby, který následuje, může být pozdějším dodatkem, protože text přerušuje znění ostatních kánonů v *TA*; sahidská a arabská verze text modlitby v souladu s tzv. *disciplinou arcani* vypouští. Obecně se však má za to, že christologické tituly „Dítě“ a „Anděl“ prozrazují starobylost modlitby (srov. Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 37), ale např. L. Bouyer, *Eucharist: theology and spirituality of the Eucharistic prayer*, Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press, 1968, 180–181 je toho názoru, že autor *TA* volí záměrně archaický jazyk. Teorie ohledně kompozice anafory shrnuje Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 44–48.

[153] Dosl. „bylo ti to příjemné“; B. Botte, SC 11bis, 13, pozn. 6 se domnívá, že jde o překladatelovo neporozumění původnímu textu; etiopské *faqidaka* překládám s Bradshawem, *Apostolic Tradition*, 37–38 „podle své vůle“.

[154] Určitou paralelu k textu nacházíme v Justinově *Apol.* I 63 (SC 507, 294–300).

Naplnil tvou vůli a získal pro tebe svatý lid tím, že při
↑Iz 65, 2 svém utrpení rozepjal ruce, aby mohl vysvobodit z utrpení ty, kdo v tebe uvěřili.

lid

c Když se dobrovolně vydal
↑2 Tim 1, 10 utrpení, aby zničil smrt a zpřelámal okovy ďábla, pošlapal pek-
↑Zj 2, 14n
↑Mt 12, 40 lo[39] a osvítil spravedlivé, aby
↑Sk 2, 24
↑Řím 10, 7 ustanovil řád[40] a zjevil vzkříšení,
↑Ef 4, 9

vzal chléb, vzdal ti díky a řekl: ‚Vezměte, jezte, toto je mé tělo, které pro vás bude zlo-
FC 226 meno.‘[41] Podobně vzal i kalich se slovy: ‚Toto je má krev, která se za vás prolévá. Když tak činíte, konáte mou památku.‘[42]

Proto konáme památku jeho smrti a vzkříšení, obětujeme ti chléb a kalich, vzdáváme ti díky, žes nás učinil hodnými stát před tebou a sloužit ti.

aby mohl naplnit tvou vůli a vytvořit pro tebe lid. Při utrpení rozepjal své ruce, aby mohl vysvobodit ty, kdo trpí a věří v tebe.

Byl vydán dobrovolnému utrpení, aby zahubil smrt a zpřelámal okovy ďábla, pošlapal podsvětí a vyvedl svaté, ustanovil řád a zjevil vzkříšení.

Pak vzal chléb, vzdal díky a řekl: ‚Vezměte, jezte, toto je mé tělo, které pro vás bude zlomeno.‘ Stejně nad kalichem pronesl: ‚Toto je má krev, která bude za vás prolita. Když tak činíte, konáte mou památku.‘

Proto konáme památku jeho smrti a vzkříšení, obětujeme ti tento kalich a víno, vzdáváme ti díky, žes nás učinil hodnými stát před tebou a sloužit ti jako kněžstvo.[43]

---

[155] Odkazy na Ježíšův sestup do podsvětí nalezneme již v nejstarších spisech: srov. Ignác z Antiochie, *Magn.* 9, 2 (SC 10, 104); Irenej, *AH* IV 22, 1–2 (SC 100, 684–690).

[156] Výraz *terminum figat* zůstává pro badatele dosud nevyřešenou hádankou, pro přehled jednotlivých názorů viz Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 47–48. A. Grillmeier, *Der Gottessohn im Totenreich: soteriologische und christologische Motivierung der Descensuslehre in der älteren christlichen Überlieferung*, Wien: Herder, 1949, 95 se domnívá, že *terminus* v lat. textu zde označuje ohraničení od mocností zla. To nevylučuje řešení, které souvisí s předchozím užitím pojmu v *TA* 3 (srov. s. QQQ, pozn. QQQ), totiž že je zde řeč o obnovení řádu světa, který Bůh udržuje a vzkříšením svého Syna jej dal znovu „do pořádku“.

[157] Výraz „bude zlomeno“ je v této souvislosti ve starokřesťanské literatuře neobvyklý; budoucího času na tomto místě však užívá i Ambrož, *Sacr.* IV 5, 21 (SAEMO 17, 98): *quod pro multis confringetur.*

[158] I zde je použití indikativu neobvyklé, avšak podobné indikativní znění – ovšem v budoucím čase – nalezneme např. u Ambrože, *Sacr* IV 6, 26 (SAEMO 17, 100).

[159] Lat. překlad etiopského textu má *sacerdotium exhibere*, Connoly a Botte se domnívají, že původní řecký výraz vyjádřený latinským *ministrare* byl ἱερατεύειν, Ratcliff uvádí λειτουργεῖν. Někteří se domnívají, že subjektem jsou přítomní biskupové

A prosíme, abys poslal svého svatého Ducha na oběť svaté církve. Přiveď ji k jednotě a dej všem, kdo mají účast na svatých (darech), aby se jim dostalo naplnění Duchem svatým k posílení víry v pravdě,[44]

abychom tě mohli chválit a oslavovat skrze tvé Dítě Ježíše Krista, skrze něhož ti buď sláva a čest, Otci i Synu s Duchem svatým ve tvé svaté církvi jak nyní, tak na věky věků. Amen."

A prosíme, abys poslal tvého svatého Ducha na oběť církve. Přiveď ji k jednotě a dej všem, kdo mají účast na svatosti, naplnění Duchem svatým a posílení víry v pravdě, **d**

aby tě oslavovali a chválili skrze tvého Syna Ježíše Krista, skrze něhož ti je sláva a moc v Duchu svatém jak nyní, tak vždycky, a na věky věků. Amen."

Apoštolská tradice 7 **73.**

Presbyteři

L

7. Když je ustanovován[45] presbyter, ať ruku na jeho hlavu vloží biskup – přitom ať se jej dotýkají také presbyteři[46] – a ať použije výše řečených slov, jak jsme již uvedli v části o biskupech, a modlí se následovně:[47]

S(AE)

Když biskup na presbytera vkládá ruce, ať vloží svou ruku na jeho hlavu – ostatní presbyteři ať se jej přitom dotýkají. Ať se nad ním modlí podle způsobu, který jsme uvedli v části o biskupech: **a** FC 1, 230

v čele s novým biskupem, kteří mají plnost kněžství, jiní se domnívají, že řeč je o všeobecném kněžství Božího lidu. Srov. Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 48.

[160] Rozsáhlá diskuse se vedla o původnosti této epikleze; někteří se domnívají, že není původní, jiní navrhují, že k nejstaršímu textu anafory patřila jen druhá část: srov. Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 37–42.

[161] Lat. *ordinatur*, východní verze uvádějí ekvivalenty řeckého χειροτονεῖν.

[162] To, že se ostatní presbyteři dotýkají kandidáta, tj. že na něj vkládají ruce, je v ostatních ritech velice neobvyklé – s výjimkou *Testamentum Domini*, galikánských *Statuta Ecclesiae Antiqua*, které mají *TA* jako jeden z pramenů, a mnohem později v arménském ritu: srov. Bradshaw, *Ordinations*, 59–60. Tento prvek může být pozůstatkem z dob, kdy dosud úřad biskupa nebyl tolik vyčleněn z kolegia presbyterů, případně se může jednat o prvek, který z pozdějších obav o nedorozumění v ostatních tradicích vymizel. Srov. Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 58.

[163] V sahidské a arabské verzi (S a A) text modlitby schází; text odkazuje na to, aby se použilo stejné modlitby jako při ustanovení biskupa. Ani u zbývajících verzí

	L	E
b	„Bože a Otče našeho Pána Ježíše Krista, shlédni na tohoto svého služebníka a dej mu podíl na duchu milosti a rady presbyteria, aby pomáhal tvému lidu a vedl jej s čistým srdcem,	„Můj Bože, Otče našeho Pána a našeho Spasitele Ježíše Krista, shlédni na tohoto svého služebníka a uděl mu ducha milosti a moudrost presbyteria, aby podporoval a vedl tvůj lid s čistým srdcem.
	tak jako jsi shlédl na svůj vyvolený lid a přikázal jsi Mojžíšovi, aby vyvolil starší,[48] jež jsi naplnil svým Duchem, kterého jsi daroval svému sluhovi.	tak jako jsi shlédl na vyvolený lid a přikázal jsi Mojžíšovi, aby vyvolil starší, jež jsi naplnil Duchem, kterého jsi daroval svému sluhovi a služebníkovi Mojžíšovi.
FC 232	A nyní, Pane, uchovej v nás[49] neporušeného Ducha tvé milosti a učiň nás hodnými toho, abychom ti ve víře sloužili s prostým srdcem a chválili tě	A nyní, Pane, dej tomuto svému služebníkovi toho, který nezaniká, a naplň nás Duchem své milosti, abychom ti sloužili srdcem v prostotě, oslavovali tě a chválili
	skrze tvého Chlapce Krista Ježíše, skrze něhož ti přísluší chvála a moc, Otci a Synu s Duchem svatým ve svaté církvi jak nyní, tak na věky věků. Amen.“[50]	skrze tvého Syna Ježíše Krista, skrze něhož ti přísluší sláva a moc, Otci a Synu a Duchu svatému v tvé svaté církvi na věky věků. Amen.“

není situace snazší: text je sice uveden, avšak není jasno, zda se má nejprve použít předešlé modlitby z *TA* 3, a následně té, která je uvedena zde, nebo je tato verze pouze variantou TA 3. *Canones Hippolyti* 4 (PO 31/2, 355) hovoří o tom, že se má použít stejné modlitby jako při ordinaci biskupa. B. Botte, SC 11bis, 21 se ale domnívá, že níže uvedená modlitba je kompletní. K celé diskuzi viz Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 55.

[164] Lat. *praesbyteros*; *TA* tu používá téhož termínu pro starší vyvolené Mojžíšem a křesťanské presbytery. Poukaz na Mojžíše a sedmdesát starších lze nalézt v podstatě ve všech rituálech kněžského svěcení: srov. J. Lécuyer, *Il sacerdozio di Cristo e della Chiesa*, Bologna–Napoli: Edizioni Dehoniane, 1964, *332*.

[165] Místo opět vyvolává otázku, zda se zde jedná o prosbu, aby Duch byl uchován v biskupovi i v presbyteriu, nebo zda se jedná o redakční zásah, který se snažil vylepšit předchozí text modlitby. K diskuzi viz Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 58.

[166] K textu doxologie viz výše, pozn. QQQ.

Apoštolská tradice 8 **74.**

Jáhni a jejich svěcení

L

8. A když je svěcen[51] jáhen, ať je zvolen podle toho, co je řečeno výše, jedině biskup vkládá ruce, podobně jak jsme řekli dříve.

Při svěcení jáhna vkládá ruce, protože není ustanovován ke kněžství, ale ke službě[52] biskupovi, a aby dělal to, co mu on nařídí.

Neúčastní se totiž rady kléru,[53] ale stará se o své úkoly a upozorňuje biskupa na to, co je zapotřebí, nepřijímá společného ducha presbyteria, na němž mají účast presbyteři, je mu však svěřeno to, co je pod mocí biskupa.

Proto má jáhna učinit pouze biskup, ale na presbytera ať vloží ruce i presbyteři, a to

S(AE)

Biskup pak vysvětí jáhna podle toho, co bylo řečeno dříve. Biskup na něho vkládá své ruce. **a** FC 1, 232

Proč jsme řekli, že jedině biskup na něj vkládá své ruce? Důvod k tomu je následující: není totiž svěcen ke kněžství, ale ke službě biskupovi, a aby dělal to, co mu nařídí.

Ani není ustanoven[54] jako poradce celého kléru, ale aby se staral o nemocné a upozorňoval na ně biskupa. Nemá být ani ustanoven k tomu, aby přijal ducha presbyteria, na němž mají podíl presbyteři, ale aby byl hoden toho, že mu biskup svěří to, co mu náleží. FC 1, 234

Proto pouze biskup světí jáhna. Co se ale týká presbytera, biskup <a všichni pres-

[167] Lat. opět *ordinatio*, ř. χειροτονία, *cheirotonia*.

[168] Lat. text užívá pojmu *ministerium*, avšak rekonstrukce východních verzí předpokládá k označení služby biskupovi slova ὑπηρεσία, *hypéresia*, které je jasně odlišeno od λειτουργεῖν, *leitúrgein*, užitého v předchozích případech. Jedná se proto o jiný druh služby.

[169] V *TA* 7 [**73**] je řeč o radě presbyteria, zde je použito namísto toho termínu *clerus*, resp. κλῆρος, tedy „klérus". Tento termín pro označení služebníků jako první užívá Klement Alexandrijský, *QDS* 42, 1 (GCS 17, 188). K významu slova viz pozn. QQQ na s. QQQ. Text *TA* nezahrnuje jáhny mezi klérus, oproti tomu Tertulián, *Mon.* 12, 1 [**60**]ano.

[170] Ř. καθίστασθαι, *kathistasthai*.

kvůli společnému a podobnému duchu kléru.

Neboť presbyter má moc tohoto ducha pouze přijmout, moc dát jej však nemá. Proto klérus nesvětí, ale při svěcení presbytera zpečeťuje to, co svěcením koná biskup.

byteři> s ním budou mít podíl, a proto ať na něj <presbyteři> vloží ruce, neboť na ně sestoupil tentýž duch.

Neboť <presbyter> nemůže ustanovit kleriky, ale pouze zpečeťuje presbytera, když světí biskup.

L

b Nad jáhnem tedy hovoří takto:

„Bože, který jsi všechno stvořil a uspořádal svým Slovem, Otče našeho Pána Ježíše Krista, kterého jsi poslal, aby jako služebník naplnil tvou vůli a ukázal nám tvé přání,[55]

dej Ducha svatého milosti, péče a píle tomuto svému služebníkovi, jehož sis vyvolil, aby přinášel

E

Modlitba svěcení jáhna:[56]

Bože, který jsi všechno stvořil a zkrášlil svým Slovem, Otče našeho Pána Ježíše Krista, kterého jsi poslal sloužit ve tvé vůli a ukázat nám tvůj záměr,

dej ducha své milosti a péče tomuto svému služebníkovi, kterého sis vyvolil, aby se stal jáhnem ve tvé církvi[57] a přinášel

[171] Na rozdíl od *Constitutiones Apostolicae* a *Canones Hippolyti* a mnoha pozdějších ritů není vzorem pro službu jáhna Štěpán ve Sk 6, ale Kristus, který přišel plnit Boží vůli. Tento model nacházíme již u Ignáce, *Magn.* 6, 1; *Trall.* 3, 1 (SC 10, 98. 112).

[172] Text konsekrační modlitby kněze opět chybí v sahidské a arabské verzi.

[173] Na rozdíl od instrukcí uvedených výše zde jáhen neslouží biskupovi, ale církvi: může se tedy jednat o postupně pozměňovaný materiál, svědčící o tom, že *TA* je vskutku příkladem „živé literatury", přizpůsobované redaktory podle potřeb té které církevní obce v daném prostředí a časovém období. Srov. též Bradshaw, *Apostolic Tradition*, 65.

T[58]

ve svatosti do tvé svatyně to, co jako oběť přináší z dědictví velekněžství, aby sloužil bezúhonně a čistě,

aby byl díky tvé vůli hoden tohoto velkého a vznešeného stupně a neustále tě chválil skrze tvého jednorozeného Syna Ježíše Krista, našeho Pána, skrze něhož ti náleží chvála a moc na věky věků."

Lidé odpoví: „Amen."

E

ve tvé velesvatyni to, co se ti jako oběť přináší skrze tvého ustanoveného velekněze[59] ke slávě tvého jména, aby ti sloužil bezúhonně a čistým způsobem života,

dosáhl vyššího stupně svěcení a chválil tě a oslavoval skrze tvého Syna Ježíše Krista, našeho Pána, skrze něhož ti náleží sláva a moc a chvála, s Duchem svatým, nyní a vždycky a na věky věků. Amen.

Cyprián

Polovina 3. století přinesla církvi dvě nové vlny pronásledování za císařů Decia a Valeria (249–251 a 257/8), která svým rozsahem a důkladností zasáhla církev více než pronásledování předešlá. Římané křesťany pronásledovali již od 1. století, avšak tentokrát se Decius rozhodl řešit obtížnou situaci římské říše tohoto neklidného století tím, že vydal příkaz, aby všichni obyvatelé obětovali božstvům, která podle římských představ chránila stát po mnoho staletí, a pokusili se tak znovu nastolit *pax deorum* – pokojné soužití se svými božstvy. Na rozdíl od Židů, kteří byli chráněni zvláštní legislativou, křesťané také patřili mezi ty, jimž bylo přikázáno obětovat římským božstvům. Církev se v první polovině 3. století značně rozrostla, a tak obě plošná pronásledování právě na ni dopadla značně tvrdě.

V této době stál v čele kartáginské církve, jedné z nejvýznamnějších křesťanských obcí Západu, Thascius Caecilius Cyprianus.

---

[174] Zbytek latinského textu se nedochoval, avšak edice jej rekonstruují z *Testamentum Domini*.

[175] Etiopský text tu přináší aluzi na službu starozákonních levitů. První zmínku o jáhnech jako o levitech nalezneme v *Didasc.* II 26, 3 (ed. Funk 102n) a u Órigena, *HIos* 2, 1; *hJer* 12, 3 (GCS 30, 296). Tematika velekněžství je zde podobná jako v *TA* 3 [**71**].